

Mütəxəssis yanaşması

Müəllim əmili əsas faktor kimi

“Təhsil sistemində keyfiyyətin əsas təminat mexanizmi müəllimin peşəkarlığıdır”

“Pedaqoji ali məktəblərə qəbul mexanizmi yenilənməlidir”

Fərrux müəllim bildirir ki, müasir məktəblilər texnologiya ilə iç-içə böyüdüklərindən onların öyrənmə üslubları dəyişib, XX əsr bacarıqları hesab olunan tənqidi düşünmə, yaradıcılıq, əməkdaşlıq, rəqəmsal savadlılıq tədrisin mərkəzinə keçib. Bu reallıq müəllimlərin innovativ metodlara, interaktiv və layihə əsaslı öyrənməyə, formativ qiymətləndirməyə bələd olmağı tələb edir. Qoyulan tələblərin hər biri müəllim hazırlığı ilə bağlı standartların dəyişdirilməsini və onun səviyyəsinin yüksəldilməsini zəruriliyini ön plana çəkir.

Professorun sözlərinə görə, müasir Azərbaycan təhsilində ən ciddi problemlərdən biri ali məktəblərə qəbul mexanizmində müəllimlik ixtisaslarının seçilmə prinsipidir. Realıq göstərir ki, pedaqoji ixtisasları bəzən müəllimliyi şüurlu seçim etməyən, digər ixtisaslara qəbul ola bilməyən abituriyentlər seçirlər. Abituriyentin pedaqoji qabiliyyəti, ünsiyyət və psixoloji hazırlığı, liderlik xüsusiyyətləri, uşaqlarla işləməyə meyli, peşə motivasiyası nəzərə alınır: “Bu səbəbdən pedaqoji ali məktəblərə qəbul mexanizmi yenilənməli, müəllimlik ixtisasları üçün ayrıca seçim qaydası tərtib edilməli, müəllimlik peşəsinə yüksək motivasiyalı gənclərin qəbulu həyata keçirilməlidir”.

Keyfiyyətli ibtidai təhsil şagirdlərin ömürboyu öyrənmə bacarıqlarının formalaşmasında vacib şərtidir

Həmsöhbətimizin sözlərinə görə, ibtidai təhsil məktəblinin inkişafının ən həssas və əsas mərhələsi olmaqla, bütün təhsil sisteminin keyfiyyətini müəyyən edən strateji başlanğıc rolunu oynayır. Bu səviyyədə şagirdlərin idrak, sosial-emosional, nitq və məntiqi təfəkkür bacarıqları, həmçinin əsas savadlılıq kompetensiyaları formalaşır. Təhsilin sonrakı səviyyələri məhz bu baza üzərində qurulur. Təcrübə göstərir ki, ibtidai təhsil səviyyəsində keyfiyyət təmin edilmədikdə, şagirdlərin yuxarı siniflərdə akademik uğuru zəifləyir, öyrənmə və dərketmədə çətinlikləri yaranır, motivasiya çatışmazlığı baş verir. Bu səbəbdən də ibtidai təhsilin keyfiyyəti yalnız həmin səviyyə üçün deyil, ümumiyyətlə, şagirdlərin təhsilin bütün pillələrində akademik uğurlarının və ömürboyu öyrənmə bacarıqlarının formalaşmasının vacib şərti hesab olunur. Və bu məqam xüsusi nəzərə alınmaqla ilkin mərhələdə müəllimin pedaqoji ustalıq, metodik savadı və psixoloji hazırlığı daha yüksək standartlarla tənzimlənməli, məktəblər ibtidai təhsili strateji prioritet kimi görməlidir.

Fərrux müəllim söyləyir ki, keyfiyyətli ibtidai təhsil şagirdlərin akademik uğurlarını təmin etməklə yanaşı, onların sosial-emosional inkişafını təmin edir: “Keyfiyyətli ibtidai təhsil nəticəsində şagirdlərdə bütün fənlərin mənimsənilməsində təməl rolunu oynayan oxu, yazı və ri-

yazi savadlılıq formalaşır. Bu bacarıqlar şagirdin biliklərinin davamlı inkişafına zəmin yaradır. Oxu və riyazi savadlılıq şagirdlərdə analitik düşüncə, informasiyanı təhlil etmə və problemləri həl etmə bacarıqlarının formalaşmasına kömək edir. Onlarda tənqidi və yaradıcı düşüncə formalaşır ki, bu da problemləri anlama, səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyən etmə və məntiqi ardıcılıqla düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirir, sosial-emosional səriştələri güclənir. Uşaqlar məktəb həyatında yaşadları ilə əlaqələr qurmağı, qarşılıqlı əməkdaşlıq etməyi, məsuliyyəti bölüşməyi öyrənirlər ki, bu da onların şəxsiyyətinin inkişafına və sosial həyata uğurlu adaptasiyasına imkan verir. Öyrənməyə müsbət münasibət və motivasiyanın yaranması, məktəbə qarşı marağın formalaşması onların sonrakı təhsil səviyyələrinə psixoloji adaptasiyasını asanlaşdırır. V-XI siniflərdə uğurlu və davamlı inkişafını təmin edir, təhsil itkiləri azalır, şagirdlərin akademik nailiyyətləri daha yüksək olur və onlarda ömürboyu öyrənmə bacarıqları formalaşır. Bu da təhsil sisteminin davamlı inkişafını təmin edən vacib amildir. Deməli, ibtidai təhsilin məzmunun və tədrisinin keyfiyyətli təşkili yalnız müəyyən bir sinif üçün deyil, bütün təhsil prosesi boyunca şagirdin uğuruna və sosial-emosional inkişafına ciddi təsir göstərir, onda zəruri həyatı bacarıqlar formalaşdırır”.

Keyfiyyətin yüksəlməsinə mane olan səbəblər

Bəs, ibtidai təhsil mərhələsində çatışmazlıqlar nədən qaynaqlanır? Professor qeyd edir ki, ibtidai təhsildə problemlərin yaranması və keyfiyyətin aşağı olması çoxsaylı amillərlə bağlıdır. İbtidai təhsildə məzmununda və kurikulumunda mövcud olan çatışmazlıqlar tədris prosesinin keyfiyyətinə birbaşa təsir göstərir. Məzmunun şagirdlərin yaş xüsusiyyətlərinə və psixoloji inkişaf səviyyəsinə tam uyğun gəlməməsi onların material mənimsəməsində, oxuyub anlamasında çətinlik yaradır. Çünki kiçik yaş dövründə şagirdlərin idrak imkanları məhduddur. Nəzəri məlumatların çoxluğu şagirdlərin təbii qətmə bacarığını zəiflədir ki, nəticədə öyrənmə formalı xarakter daşıyır. Fənlərarası inteqrasiyanın yetərincə həyata keçirilməməsi şagirdlərin əldə etdiyi biliklər arasında məntiqi əlaqələrin qurulmasını çətinləşdirir. Nəticədə şagirdlərdə kompleks düşünmə və tətbiq etmə bacarıqlarının formalaşmasına mane olur.

İbtidai sinif müəllimlərinin davamlı peşə inkişafı mexanizmlərinin formalaşmaması da təhsilin keyfiyyətinə birbaşa təsir edən əsas problemlərdən biridir: “Vahid mərkəzdən idarə olunan, ardıcıl şəkildə həyata keçirilən peşə inkişafı sistemi olmadıqdan, müxtəlif layihələr və qısamüddətli təlimlər vasitəsilə müəllimlərin peşəkarlığının yüksəldilməsinə nail olmaq mümkün olmur. Halbuki müasir təhsil sisteminə müəllim peşəkarlığının artırılması ən azı 2-3 ildən bir planlı, mərhə-

ləli və ehtiyacları əsaslanan şəkildə həyata keçirilməli, təhsildə baş verən bütün yeniliklər hər bir ibtidai sinif müəlliminə operativ şəkildə çatdırılmalıdır. Qeyd edək ki, ibtidai sinif müəllimlərinin real təlim ehtiyaclarının araşdırılmaması və bu məsələnin sistemli tədqiqat obyektinə çevrilməməsi planlı peşə inkişafı modelinin qurulmasını daha da çətinləşdirir. Nəticədə, müəllimlərin təkmilləşdirilməsi, ixtisaslarının artırılması özlərinin təşəbbüslərinə əsaslanır. Ölkədə ibtidai sinif müəllimlərinin ixtisasının artırılması ilə bağlı vahid standartlar formalaşmadığından ibtidai təhsilin keyfiyyəti də ciddi risk altına düşüb”.

Müəhibimizin sözlərinə görə, bir çox siniflərdə şagird sayının normadan artıq olması tədris prosesinin səmərəliliyini aşağı salır, fərdiləşdirilmiş və şagirdyönümlü təlimin təşkilini çətinləşdirir. Bundan əlavə, rəqəmsal resursların məhduddluğu, regionlarda internetə çıxış və texnologiya təminatındakı bərabərsizliklər də ibtidai siniflərdə təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə mane olur. Həmçinin məktəblərdə inklüzivliyi təmin edə biləcək psixoloq, loqopedlərin çatışmazlığı şagirdlərin inkişaf çətinliklərinin vaxtında aşkarlanmasına və müvafiq dəstək proqramlarının həyata keçirilməsinə imkan vermir. Belə şəraitdə inklüziv və diferensiallaşdırılmış təlimin tələblərinə cavab vermək çətin olur. İnfrastruktur və resurs təminatının yaxşılaşdırılması ibtidai təhsil modelməşdirilməsinin əsas şərtidir.

Valideynlərin pedaqoji hazırlığının zəif olması isə...

Təhsilin keyfiyyətinin formalaşmasında müəllimin peşəkarlığı ilə yanaşı, ailənin təhsilə yanaşması da ikinci vacib amildir. Professorun fikrincə, valideynlərin pedaqoji hazırlığının zəif olması da ibtidai təhsilin keyfiyyətinə təsir edən mühüm sosial-pedaqoji amillərdən biridir: “Bir çox ailələrin təlim prosesinə lazımi səviyyədə qoşulmaması, məktəb və müəllimlə əməkdaşlığın sistemli şəkildə qurulmaması uşağın öyrənmə motivasiyasını və inkişaf dinamikasını zəiflədir. Ev mühitində öyrənməni stimullaşdıran pedaqoji yanaşmaların və intellektual mühitin olmaması şagirdlərin tapşırıqları yerinə yetirməsi, oxu bacarıqlarının formalaşması və özünə nəzarət kimi əsas bacarıqların inkişafına mane olur. Valideyn-məktəb əməkdaşlığında mövcud olan boşluqlar, ikinicilərin məktəb tədbirlərində passiv iştirakı, müəllimlərlə müntəzəm əlaqə saxlamaması, uşağın təlim ehtiyacları barədə məlumatlanmaması da təhsilin keyfiyyətinə mane olan amillərdəndir. Üstəlik, səriştəli valideynlik modelinin formalaşmaması və pedaqoji maariflənmənin kifayət qədər aparılmaması valideynlərin övladlarının təhsil fəaliyyətinə adekvat dəstək göstərməsini çətinləşdirir. Əksər hallarda dərş qurtaran kimi valideynlər uşaqlarını məktəbdən tənəşik şəkildə aparır, məktəbdə onların sosiallaşmasına, dərşdənə-nar fəaliyyətlərdə iştirakına imkan vermirlər.

Əslində valideynlərin pedaqoji mədəniyyətinin yüksəldilməsi, ailə-məktəb əməkdaşlığının gücləndirilməsi və səriştəli valideyn hazırlığı sisteminin təşkil olunması təhsilin keyfiyyətinin təminində əsas şərtlərdən biridir.

Bilirsiniz, təhsildə dönüş yaratmaq üçün üç sütun eyni anda möhkəmlənməlidir: müəllimin peşəkarlığı, ibtidai təhsilin keyfiyyəti, ailədə təhsil mədəniyyəti. Bu üçlüyün hər hansı birinin zəifləməsi bütün sistemin dayanıqlığını pozur. Elm və təhsil nazirinin son çıxışlarında bu istiqamətlərin kompleks şəkildə vurğulanması çox pozitiv addımdır və ölkənin təhsil inkişaf strategiyası üçün düzgün istiqamət hesab olunmalıdır”.

Samirə KƏRİMOVA